

Warszawa, 16.09.2019

Dr hab. Konrad Czapiewski, prof. IGiPZ PAN

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN
Zakład Geografii Wsi i Rozwoju Lokalnego
Twarda 51/55, 00-818 Warszawa

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agaty Ludwiczak
pt. „Wspieranie z funduszy UE ponadgranicznych inicjatyw społeczności lokalnych na obszarze Południowego Bałtyku w latach 2007-2013 przez program współpracy transgranicznej Południowy Bałtyk”

Formalną podstawą recenzji jest pismo Przewodniczącego Rady Dyscypliny Ekonomia i finanse dr hab. Przemysława Borkowskiego, prof. UG z dnia 24 czerwca 2021 roku. Recenzję wykonano na podstawie dostarczonego maszynopisu.

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska, której promotorem jest prof. dr hab. Jacek Zaucha, liczy 439 stron, składa się z 7 rozdziałów (w tym Wstęp i Zakończenie) oraz spisów: publikacji i źródeł internetowych, tabel i rycin oraz 8 aneksów zawierających transkrypcję przeprowadzonych wywiadów pogłębionych, formularz ankiety, charakterystykę zrealizowanych projektów, wyniki estymacji modelu logitowego oraz inne materiały uzupełniające. W tekście pracy zawarto 71 tabel oraz 39 rycin. Literatura liczy około 200 pozycji. Tekst samej rozprawy doktorskiej obejmuje 234 strony.

Problematyka rozprawy wpisuje się aktualny obecnie nurt badań z zakresu polityki regionalnej określający wpływ inwestycji (w tym funduszy zewnętrznych, np. Unii Europejskiej) na różnorodne aspekty funkcjonowania systemów gospodarczych, społecznych oraz przestrzennych. Liczba opracowań naukowych oraz ewaluacyjnych poruszających to zagadnienie znacząco wzrosła od momentu wstąpienia Polski w struktury Unii Europejskiej, jednakże w dalszym ciągu trwają poszukiwania możliwości optymalnego ujęcia tego tematu. Dlatego też rozprawa doktorska mgr Agaty Ludwiczak stanowi kolejną próbę w zakresie konceptualizacji i operacjonalizacji wykazania efektów działań finansowanych ze środków zewnętrznych wśród beneficjentów i na obszarach przez nich zamieszkałych. Już na wstępie należy podkreślić, iż próba ta dotyczyła specyficznego typu projektów, a mianowicie cechujących się relatywnie niewielkimi funduszami, bardzo mocno skoncentrowanych przestrzennie oraz podejmowanych we współpracy międzynarodowej.

Głównym celem pracy była „*identyfikacja przyczyn i natury problemów Programu Południowy Bałtyk (South Baltic Programme – SBP) we wspieraniu ponadgranicznych Inicjatywy Społeczności lokalnych zgodnie z założeniami Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz zaproponowanie sposobów ich ograniczenia*”. Cel ten jest zgodny z tytułem pracy i w sposób kompletny wskazuje na jej zakres przedmiotowy. Jedyne zastrzeżenie budzi użycie terminu „problem”, gdyż Autorka w swojej dysertacji przedstawiła również korzyści, sukcesy i dobre praktyki we wdrażaniu programu, zatem opracowała to zagadnienie znacznie szerzej.

W dalszej części recenzji zostaną najpierw w sposób uporządkowany przedstawione jej słabe i mocne strony, po czym przedstawiona zostanie konkluzja i wniosek końcowy.

Do słabych stron pracy zaliczono:

- Duże zastrzeżenie w opinii recenzenta budzi struktura pracy, która znacząco się różni od powszechnie spotykanych układów w tego typu opracowaniach. W pierwszej kolejności Autorka nie zdecydowała się na wyodrębnienie rozdziału, który opisywałby metody badań i źródła danych. O kolejnych krokach w procedurze badawczej czytelnik dowiaduje się w miarę czytania kolejnych rozdziałów. Natomiast w opinii recenzenta metodologia przeprowadzenia badań społecznych (wywiady i ankiety), zgromadzenie materiału statystycznego, opracowanie modelowania ekonometrycznego są na tyle istotnymi składnikami tej pracy, że powinny być w sposób przejrzysty przedstawione na początku pracy lub co najmniej w wyodrębnionym podrozdziale. W drugiej kolejności Autorka nie zdecydowała się również umieścić wszystkich rozważań teoretycznych w jednym miejscu pracy. Formalnie został wyodrębniony rozdział 1.4 poświęcony przeglądowi wybranych koncepcji ekonomicznych, jednakże w opinii recenzenta również rozdziały 3.1 i 3.2 włączają ciekawe myśli teoretyczne do rozważań i powinny być umieszczone we wcześniejszych częściach pracy. W związku z tym, czytelnik jest nijako zaskakiwany przemieszaniem wątków teoretycznych, metodycznych, wynikowych i objaśniających w rozprawie.
- Jako polemikę recenzenta do części teoretycznej pracy można potraktować spostrzeżenie o braku oparcia się w rozważaniach o koncepcję rozwoju neoendogenego. Wszakże rozwój lokalny jest efektem gospodarki lokalnej, która definiowana jest jako złożony proces, w którym władze lokalne przy wykorzystaniu zasobów własnych oraz zaangażowaniu partnerów zewnętrznych stymulują rozwój gospodarczy danej jednostki terytorialnej. Koncepcja rozwoju neoendogenego zakłada poszukiwanie i wykorzystywanie wszystkich możliwych zasobów lokalnych w celu jak największej absorpcji potencjalnych czynników zewnętrznych, aby z kolei pomnażać zasoby własne. Czynniki te nie mają zastępować ani narzucać ścieżek rozwojowych poszczególnym obszarom, a mają za zadanie wspomagać procesy oddolne (*bottom-up approach*). Jednym z podstawowych założeń koncepcji neoendogenego rozwoju jest odejście od wsparcia przez władze centralne państwa konkretnych sektorów gospodarki, w zamian za wspieranie inicjatyw lokalnych na konkretnych obszarach. W koncepcji rozwoju neoendogenego to poszczególne obszary mogą kształtować swoją politykę rozwojową poprzez odpowiednie sterowanie interwencjami zewnętrznymi. Równocześnie zakłada się, że poszczególne obszary

muszą posiadać odpowiedni potencjał własny, aby móc wziąć odpowiedzialność za rozwój społeczno-gospodarczy oraz odpowiednio wykorzystać egzogeniczne instrumenty wsparcia. Istotą „neoendogenego” mechanizmu rozwojowego jest zatem uczestnictwo przedstawicieli lokalnej społeczności zarówno w formułowaniu, jak i w aplikacji strategii rozwojowej, przy współpracy z pozalokalnymi aktorami społecznymi. Autorka w pracy wielokrotnie wskazuje na znaczenie czynników endogennych oraz bada wpływ działań finansowanych ze środków zewnętrznych w społecznościach lokalnych, zatem w opinii recenzenta spełnia wszystkie wymogi oparcia narracji w swojej pracy o założenia koncepcji rozwoju neoendogenego.

- W pracy brakuje podstawowej charakterystyki respondentów, z którymi przeprowadzone zostały wywiady pogłębione. Wskazane jest tylko imię i nazwisko, jednakże czytelnik zupełnie nie wie jaką instytucję dana osoba reprezentowała oraz jaką funkcję w tej instytucji oraz w Programie Południowy Bałtyk pełniła. Ponadto w analizie Autorka w sposób bardzo ogólny powoływała się na informację z przeprowadzonych wywiadów. Nie przywoływała jednak dokładnych cytacji oraz nie wskazywała, które myśli pochodzą od których interlokutorów, przez co trudno było oddzielić informacje pozyskane od rozważań własnych.
- Zastrzeżenie może budzić także ograniczenie większości badań do obszaru Polski. W tytule pracy wskazano, że rozważania dotyczyć będą „obszaru Południowego Bałtyku”, w skład którego wchodzi wybrane regiony Polski, Niemiec, Danii, Szwecji oraz Litwy. Część z przeprowadzonych analiz – przede wszystkim dotycząca charakterystyki zrealizowanych projektów i specyfiki beneficjentów – dotyczyła rzeczywiście całego obszaru (np. ryc. 15). Jednakże ankiety, wywiady oraz wybrane studia przypadków przeprowadzono wyłącznie z polskimi interesariuszami i ekspertami.

Z kolei do mocnych stron pracy zaliczono:

- Praca zawiera kompleksową i wszechstronną charakterystykę Programu Południowy Bałtyk. Autorka w sposób holistyczny opisuje genezę powstania tej inicjatywy, zmiany uwarunkowań prawnych, przestrzennych, finansowych i organizacyjnych wynikających z tej współpracy. Autorka trafnie egemplifikuje formy współpracy społeczności lokalnych w oparciu o rozważania teoretyczne. Co istotne w pracy nie skupiono się wyłącznie na najbardziej interesującym Autorkę okresie programowania 2007-2013, ale ukazano go w szerszym horyzoncie czasowym i strukturalnym.
- W pracy Autorka w swoich analizach postanowiła połączyć metody jakościowe z ilościowymi. Jak już wspomniano na wstępie, wybrane do analiz zagadnienie cechuje się specyficznymi uwarunkowaniami, tj. niewielką wartością projektów, koncentracją przestrzenną w kilku lokalizacjach oraz realizacją działań w różnych państwach. Skutkowało to koniecznością przeniesienia ciężaru badań na analizę dokumentów, żmudne zestawienie wszystkich charakterystyk zrealizowanych projektów oraz dotarcie do kluczowych interesariuszy i beneficjentów. W opinii recenzenta Autorka wydobyła wszystkie kluczowe fakty i informacje o zrealizowanych działaniach w ramach programu sprawnie łącząc w tym procesie różne metody badawcze.
- Wysoką ocenę należy przyznać tym fragmentom pracy, w których Autorka podejmuje próby generalizacji wniosków, ogólnych podsumowań oraz krytycznej analizy

zgromadzonego materiału. Do takich części pracy można niewątpliwie zaliczyć przykładowo tabelę podsumowującą rozdział 2 czy rozdział 5.1 oraz wnioski zawarte pod koniec rozdziału 5.4 i w Zakończeniu. Przygotowane przez Autorkę zestawienie barier wspierania inicjatyw lokalnych w podziale na geograficzne, finansowe, organizacyjne i prawne powinno stanowić punkt wyjścia wszystkich kolejnych prac badawczych oceniających wpływ zrealizowanych projektów na wybrane płaszczyzny gospodarki i społeczeństwa.

- W pracy uwzględniono dużą liczbę aktualnych publikacji naukowych z zakresu ekonomii i polityki regionalnej. Na podkreślenie zasługuje znajomość przez Autorkę większości ze współczesnych dokumentów strategicznych dotyczących planowania rozwoju na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym.

Podsumowując, należy wskazać na trzy obszary, które stanowią podstawę oceny pracy doktorskiej, czyli oryginalność rozwiązania problemu naukowego, wykazanie się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie ekonomia oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Po pierwsze, należy podkreślić, że Autorka postawiła przed sobą ambitne zadanie analizy specyficznej formy wsparcia zewnętrznego dla społeczności lokalnych. Wymagało to zastosowania zestawu różnorodnych metod badawczych, którego jednakże nie można było wprost przenieść z innego tego typu opracowań. Dlatego należy podkreślić, iż Autorka w sposób oryginalny podeszła do rozwiązania postawionego problemu badawczego i zrealizowała wskazane cele. Po drugie, w pracy Autorka zawarła szereg odwołań do klasycznych teorii ekonomicznych, współczesnej literatury oraz licznych opracowań strategicznych. Znajomość teorii i empirii w podejmowanym temacie jest wystarczająca. Wskazaną przez recenzenta uwagę o możliwości wykorzystania koncepcji rozwoju neoendogennego w pracy należy traktować w kategoriach polemiki i dyskusji, a nie w kategoriach błędu teoretycznego. Zatem należy wskazać, iż Autorka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną z zakresu ekonomii i polityki regionalnej. Po trzecie, na szczególne podkreślenie zasługuje rozmiar i rozmach prowadzonych analiz. Autorka zgromadziła bardzo obszerny materiał empiryczny pochodzący ze źródeł wtórnych oraz badań własnych. Wymagało to realizacji szeregu kwerend materiałów sprawozdawczych i strategicznych Programu Południowy Bałtyk oraz determinacji w dotarciu i zachęceniu do rozmowy kluczowych interesariuszy. Wskazuje to, że Autorka posiada umiejętności do zaprogramowania właściwego planu badawczego, a następnie konsekwentnej jego realizacji.

Reasumując, przedstawiona rozprawa doktorska jest opracowana na dobrym poziomie, a wskazane przez recenzenta uwagi krytyczne nie umniejszają ogólnego pozytywnego odbioru pracy. Praca stanowi przykład zastosowania badań z zakresu oceny działań realizowanych ze wsparciem środków zewnętrznych i ich wpływu na funkcjonowanie społeczności lokalnych. Porusza ważne zagadnienia empiryczne i aplikacyjne. Rozwiązanie problemu ujawnia nie tylko funkcjonowanie szeregu barier i problemów w sprawnej implementacji programów zewnętrznych, ale także proponuje cały zestaw środków zaradczych. Ponadto w opinii recenzenta zgromadzony przez Autorkę materiał empiryczny będzie zyskiwał na coraz większej wartości, z racji na jego uporządkowanie i możliwość bezpośrednich porównań za kilka lat z efektami działań realizowanych w kolejnych perspektywach finansowych.

Mgr Agata Ludwiczak wykazała się dobrym opanowaniem warsztatu badawczego: umiejętnością stawiania problemów naukowych, znajomością literatury przedmiotu, umiejętnością stosowania różnorodnych metod badawczych, poprawnego wnioskowania i interpretacji wyników. Podejmowane wątki w pracy służą i są w sposób konsekwentny używane do zrealizowania celu głównego pracy.

Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Agaty Ludwiczak spełnia wymagania Ustawy z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 65, Poz. 595) oraz Ustawy z dn. 18 marca 2011 r. o zmianach ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianach niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011, poz. 4555), a także Ustawy z dn. 3 lipca 2018r. – Przepisów wprowadzających ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018, Poz. 1669).

Biorąc pod uwagę całokształt recenzowanej rozprawy doktorskiej mgr Agaty Ludwiczak stawiam wniosek Wysokiej Radzie Dyscypliny Ekonomia i finanse Uniwersytetu Gdańskiego o jej przyjęcie i dopuszczenie do kolejnego etapu przewodu doktorskiego.

dr hab. Konrad Czapiewski